

Wolność myśli, sumienia i religii

Janusz Roszkiewicz

Sumienie i religia

Czym jest sumienie?

Czym jest religia?

Prawo nie definiuje ani pojęcia sumienia, ani pojęcia religii.

Religia jest nie tylko sprawą prywatną, ale również publiczną.

Uwagi ogólne

Podstawy prawne

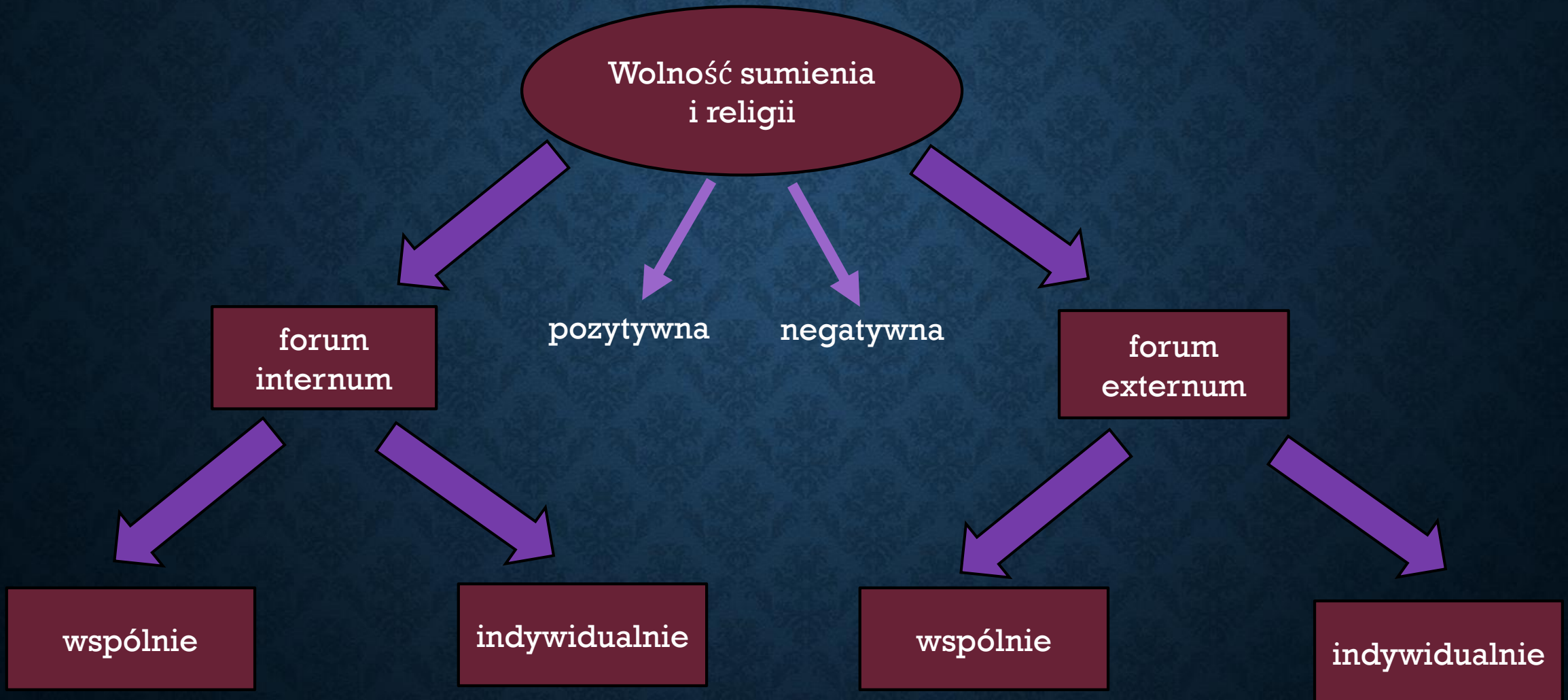
art. 9 EKPC, art. 18 MPPOiP, art. 10 KPP, art. 53 ust. 1 Konstytucji RP

Treść

- prawo do sprawowania kultu, noszenia symboli i ubioru religijnego
- prawa niewierzących
- obecność religii w szkołach
- prawo rodziców do wychowywania dzieci zgodnie z ich przekonaniami
- prawo do odmowy służby wojskowej
- prawo do odmowy zachowania sprzecznego z sumieniem
- ochrona uczuć religijnych przed bezproduktywnie obraźliwymi wypowiedziami
- prawo wspólnot religijnych do autonomii w sprawach wewnętrznych
- podstawy stosunków państwo-Kościół

Ograniczenia dopuszczalne, ale przede wszystkim w zakresie uzewnętrzniania religii.

Aspekty wolności religii i sumienia

Forum internum

Czy prawo może ingerować w myśli człowieka?

Sfera myśli i uczuć człowieka, a więc *forum internum*, pozostaje niedostępna dla prawa i z natury rzeczy nie poddaje się reglamentacji. Żadna władza nie jest w stanie jej dosięgnąć.

Czy na pewno?

Forum externum (I)

Korzystanie z wolności religijnej może w szczególności polegać na:

modlitwie

czynnościach
rytualnych

nauczaniu

przystąpieniu
do stanu
duchownego

noszeniu
symboli
religijnych

praktykowaniu

uprawianiu
kultu

Wolność religijna przysługuje wyznawcy każdej religii, niezależnie od tego, czy spełnia one określone w przepisach prawa kryteria rejestracji danej religii przez państwo.

Forum externum (II)

Czy zdarza się, że religia sprzeciwia się sprzedaży określonych produktów lub wykonania określonych usług?

Czy odmowa sprzedaży określonych produktów lub usług z przyczyn religijnych jest dopuszczalna?

Czy farmaceuta ma prawo odmówić sprzedaży środka antykoncepcyjnego z przyczyn religijnych?

Art. 9 Konwencji nie gwarantuje zawsze prawa do zachowania w sposób odpowiadający przekonaniom w sferze publicznej. Słowo „praktyka” użyta w art. 9 ust. 1 nie oznacza wszelkich aktów i zachowań motywowanych lub inspirowanych religijnie.

Postanowienie ETPC z 2.10.2001 r. w sprawie Pichon i Sajous p. Francji

Forum externum (III)

Czy zdarza się, że człowiek sprzeciwia się określonym obowiązkom z przyczyn religijnych albo innych niż religijne?

Czy człowiek może sprzeciwić się wykonaniu prawnego obowiązku z przyczyn religijnych lub moralnych?

Klauzula sumienia

- ✓ art. 10 ust. 2 Karty Praw Podstawowych
- ✓ art. 53 ust. 1 Konstytucji RP
- ✓ z art. 9 EKPC wynika bez wątpienia prawo do odmowy służby wojskowej, nie jest jasne, czy wynika klauzula sumienia sensu largo

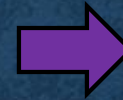
Religijne prawa absolutne

- prawo do wewnętrznej wolności religijnej
- prawo do negatywnej wolności religijnej
- prawo do milczenia na temat wyznania

Przekonania podlegające ochronie

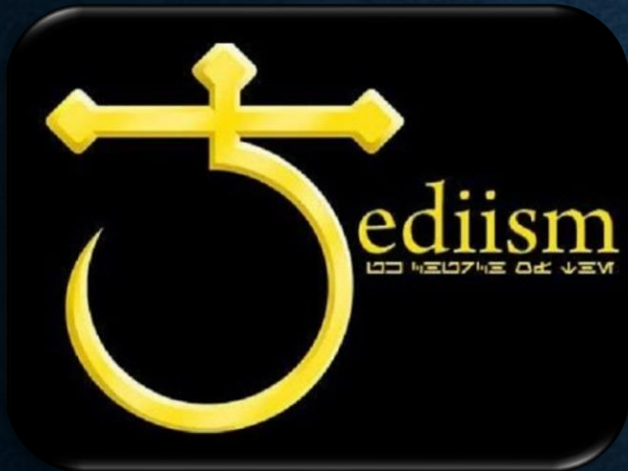
Wolność religii i
sumienia

- przekonania religijne
- przekonania moralne
- przekonania filozoficzne
(np. ateizm)
- przekonania polityczne
(np. pacyfizm)
- przekonania nt. diety
(weganizm,
wegetarianizm itd.)

przekonania, które osiągnęły określony poziom mocy perswazyjnej, powagi, spójności i doniosłości
wyrok ETPC z 25.2.1982 r. Campbell i Cosans p. Zjednoczonemu Królestwu

Przykłady religii oraz parodii religii

Kościół Jedi

Kościół orgazmu

Kościół Latającego Potwora Spaghetti

Kościół Niewidzialnego Różowego Jednorozca

Marihuana jako „dar od bogów”

W ocenie skarżącego palenie marihuany to również forma rytuału mającego charakter religijny, tj. dotyczącego zgodnego z własnym sumieniem pojmowania istoty człowieka we wszechświecie i korzystania z daru od bogów, jakim są konopie, ich kwiaty i owoce wraz z zawartymi w nich substancjami o działaniu psychoaktywnym. W tym kontekście zakaz spożywania marihuany jest zmuszaniem do nieuczestniczenia w praktykach religijnych.

Skarżący nie wykazał, na czym miałyby polegać naruszenie wolności sumienia i religii. Nie powiązał zarzutu niekonstytucyjności w tym zakresie z ewentualnym naruszeniem jego praw. Ze skargi konstytucyjnej nie wynika zatem, w jaki sposób została naruszona – przez art. 62 ust. 1 oraz art. 63 ust. 1 u.p.n. – wolność sumienia i religii skarżącego. Skarga w tym zakresie nie spełnia tym samym wymogu określonego w art. 47 ust. 1 pkt 2 ustawy o TK i na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o TK podlega umorzeniu, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Wyrok TK z 4.11.2014 r., SK 55/13

Zob. też postanowienie ETPC z 6.05.2014 r. w sprawie Alida Maria Franklin -Beentjes i CEFLU-Luz da Floresta przeciwko Holandii)

Krzyż w salach szkolnych

Wyrok Izby ETPC z 3.11.2009 r., Lautsi i inni przeciwko Włochom

krzyż w klasie narusza art. 9 Konwencji

Wyrok Wielkiej Izby ETPC z 18.3.2011 r., Lautsi i inni przeciwko Włochom

krzyż w klasie nie narusza art. 9 Konwencji

Decyzja o obecności krucyfiksów w klasach szkół państwowych w zasadzie stanowi sprawę należącą do marginesu swobody państwa członkowskiego. Co więcej, za takim podejściem przemawia brak europejskiego konsensusu w sprawie obecności symboli religijnych w państwowych szkołach.

Czy państwo powinno być neutralne wobec religii i światopoglądów?

prof. Joseph Weiler

Laickość nie jest ani trochę bardziej neutralna aniżeli religijny pogląd na świat. Jak więc rozstrzygnąć tę kwestię? Dokonamy tego ucząc tolerancji. Francuzi, ze swoimi nagimi ścianami, muszą w swoim curriculum uczyć dzieci szacunku dla ludzi religijnych i dla różnych religii. Państwa takie jak Włochy, które wybrały obecność krucyfiksu jako część swojego sposobu życia i tożsamości oraz samo-świadomości muszą uczyć swoje dzieci szacunku dla tych, którzy nie wierzą. Dla tych, którzy są agnastykami i ateistami, Francja z krucyfiksem na ścianie nie byłaby Francją. Włochy bez krucyfiksu na ścianie nie byłyby Włochami. Nie zmieniamy tego.

Klauzula sumienia lekarza

Art. 39 ustawy o zawodzie lekarza

Lekarz może powstrzymać się od wykonania świadczeń zdrowotnych niezgodnych z jego sumieniem, z zastrzeżeniem art. 30, z tym że ma obowiązek wskazać realne możliwości uzyskania tego świadczenia u innego lekarza lub w podmiocie leczniczym oraz uzasadnić i odnotować ten fakt w dokumentacji medycznej.

Art. 30 ustawy o zawodzie lekarza

Lekarz ma obowiązek udzielać pomocy lekarskiej w każdym przypadku, gdy zwłoka w jej udzieleniu mogłaby spowodować niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia, oraz w innych przypadkach niecierpiących zwłoki.

Częściowo niezgodne z art. 53 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP

Wolność sumienia musi przejawiać się także w możliwości odmowy wykonania obowiązku nałożonego zgodnie z prawem z powołaniem się na przekonania naukowe, religijne lub moralne.

Wyrok pełnego składu TK z 7.10.2015 r., K 12/14

Czy wolność religijna ma granice?

Do szpitala trafiła w stanie ciężkim kobieta po utracie znacznej ilości krwi. Zarówno sama kobieta, jak i jej mąż, stanowczo odmówili wyrażenia zgody na transfuzję, wskazując, że oboje byli Świadkami Jehowy. Szpital wystąpił do sądu z wnioskiem o wydanie nakazu przetoczenia krwi.

Decydującym powodem wydania nadzwyczajnego nakazu był fakt, że chodziło tu o ludzkie życie. Nie było czasu na badanie, ani na refleksję. Śmierć mogła nastąpić w ciągu minut, jeżeli nie zostałyby podjęte działania dla utrzymania status quo. Odmówić działania tylko po to, aby potem przekonać się, że prawo wymagało działania, stanowiło ryzyko, którego nie chciałem podejmować. Dlatego też zdecydowałem się stanąć po stronie życia.

Orzeczenie Sądu Apelacyjnego dla Dystryktu Kolumbii z 15 czerwca 1964 r. w sprawie wniosku President and Directors of Georgetown College, Inc., a Body Corporate

Kto może powoływać się na wolność sumienia (i religii)?

Żadna osoba, szpital lub inna instytucja nie może zostać przymuszona, pociągnięta do odpowiedzialności lub poddana dyskryminacji w jakikolwiek sposób z powodu odmowy przeprowadzenia, umożliwienia, asystowania lub poddania się aborcji, spowodowania ludzkiego poronienia, eutanazji lub jakiegokolwiek innego aktu, który mógłby spowodować śmierć ludzkiego płodu lub embrionu z jakiegokolwiek przyczyny.

**Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 1763 (2010) z 7.10.2010 r.
w sprawie prawa do sprzeciwu sumienia w służbie zdrowia**

Czy spółka prawa handlowego ma prawo do wolności religijnej?

Tak, jeśli sama spółka dąży do celu religijnego.

Wyrok Sądu Najwyższego USA z 30.6.2014 w sprawie Burwell v. Hobby Lobby Stores (opinia większości sędziego Alito)

Czy szkoła ma prawo do wolności religijnej?

Minister edukacji postanowił zastąpić lekcje różnych religii w szkołach przez ich wyznawców lekcjami religioznawstwa, które miały uczyć o różnych wyznaniach w sposób neutralny. Katolicka szkoła prowadzona przez zakon jezuitów wystąpiła z wnioskiem o umożliwienie jej prowadzenia lekcji religioznawstwa z perspektywy zasad wiary katolickiej. Minister odmówił.

Decyzja ministra wywarła poważny wpływ na wolność religijną. Polecenie katolickiej szkole, w jaki sposób ma nauczać swojej wiary podważa wolność członków społeczności szkolnej, którzy angażując się w szkołę o charakterze wyznaniowym dokonali wyboru stanowiącego kolektywny wymiar ich przekonań religijnych.

Wyrok Sądu Najwyższego Kanady z 19.3.2015 r. w sprawie Loyola High School v. Quebec (opinia większości sędzi Abelli)